

"Nasjonal Samling - Bruk av fortid i partiets virke"

Til Østing!

Her er litt mer lesestoff.

Arne Håkon

Arkeologi hovedfag - Vår 1996

Populærvitenskapelig artikkel

Arne Håkon Thomassen

Seksjon for arkeologi

Institutt for Samfunnsvitenskap

Universitetet i Tromsø

NASJONAL SAMLING – BRUK AV FORTID I PARTIETS VIRKE

Nasjonal Samling gjorde sin versjon av fortiden til mal for hvordan samfunnet skulle utformes. Ved å skue tilbake på landets tidligere historie, skulle man trekke vekslers på de erfaringer som var gjort i fortiden og som skulle prege det nye nasjonal-sosialistiske Norge som partiet strebet etter. Dette ser vi eksempler på gjennom hele partiets historie, fra dets fødsel i maidagene 1933 til dets endelikt i 1945.

Steinalder

I hyldningsverket "Et folk finner sin fører", utgitt i forbindelse med Quislings 55 årsdag i 1942, var det at forbindelsene tilbake til steinalderen kom til syne. Formålet til hyldningsverket var å legitimere Nasjonal Samlings historiske rett til å opptre på vegne av folket. Partiet skulle slik være gjeteren som ledet den vill-ledte flokk tilbake på den rette nasjonale sti. Med Quisling som fører for partiet og med et program som stadfestet en nasjonal og handlekraftig regjering uavhengig av partipolitikk, var det nødvendig for partiet å vise dets rot i den nasjonale bevisstheten. Sentralt i dette bildet stod føreren.

Man mente at det allerede i steinalderen var førerskikkelsen som

Fig. 1: Den moderne tids fører: Quisling

var det avgjørende for folkets ve og vel. Denne skikkelsen ledet menneskene i kampen mot de

naturlige omgivelsene, og i samhandlingen med andre menneskegrupper. Føreren, representert ved mannen, var summen av folkestammens livsvilje. På samme måte var Quisling den moderne tids fører. Som den som skulle lede folket gjennom vanskelige politiske og økonomiske tider og bringe folket frem til velstand og lykke. Der hvor steinalderens mennesker hadde overvunnet naturen og strider med andre menneskesamfunn, der skulle også nåtidens mennesker under NS' ledelse gå nye og bedre tider i møte.

Bronsealder

Med førerskikkelsen vel plassert i partiets ideologi og historieforståelse, var det at bronsealderen kom til å fremtre som et av de mer sentrale aspektene ved partiets symbolbruk av fortiden. Partiets fremste symbol i så måte ble solkorset. Dette var et kors i en sirkel som en finner på helleristninger som dagens forskere betegner som jordbruksristninger.

Jordbruksristningene har av enkelte forskere blitt tolket til å ha en religiøs karakter. Særlig har en sett på disse ristningene som et ledd i en fruktbarhet- og vekstkultus. Slik sett

Fig.2: Solkorset i NS' utforming.

kan jordbruksristningene ha tjent til å ivareta bondens grunnleggende behov for god vekst og milde klimatiske forhold.

Til forskjell fra jordbruksristningene finner vi de ristninger som hørte fangstfolket til. Disse har av ettertiden vært tydet som et forsøk fra jegemes side på å få ulike typer vilt til å trekke gjennom de områder hvor ristningene befinner seg. Enkelte mener også at disse veideristningene kan sees på som vitnesbyrd over områder hvor ulike grupper av mennesker møtte

Fig.3: Solkorset og bronsealderens menneske slik en av NS' propagandaledere så det.

hverandre til utveksling av byttemidler og til seremonier av religiøs karakter.

Ved århundreskiftet gjorde nordmannen A. M. Hansen skillet mellom ristninger som hørte jordbruket til, og de ristninger som fangstfolkene laget. Det var ikke bare et fysisk skille som Hansen gjorde. Han hevdet at de naturlig utførte ristninger som veidefolket utførte stod i skarp kontrast til jordbruksristningene som var mer stilisert og symbolske.

Ved fokuseringen på det symbolske så kan hende NS på bronsealderens jordbruksristninger som mer avansert og utviklet enn hva tilfellet var med veideristningene. På samme tid var jordbruksristningene laget av mennesker som NS ønsket å identifisere seg med: Bonden.

Som oldtidssymbol regnes solen å være det som bringer lys og fordriver mørket. I kristen tro er solen symbolet på uforgjengelighet og oppstandelse. Korset på sin side kan sees på som en orienteringsmarkør mellom tid og rom ved dets fire armer som strekker seg i de fire himmel-retningene.

For Nasjonal Samling var solkorset

ment å være bevegelsens fremste symbol. Et symbol som skulle målbære partiets ideologi samtidig som det skulle tjene til å identifisere bevegelsen og dets medlemmer.

På samme måte som i kristendommen skulle solkorset tjene til å minne bevegelsens medlemmer om partiets rotnorske identitet og opphav. Solkorset var også ment rent symbolsk å bringe lys over den forledete norske befolkning. Denne var blitt ledet på "gale veier" av partipolitikk, og innflytelse fra "fremmed-elementer" som ikke hørte "naturlig" til i den norske befolkningsfaunaen. Solkorset skulle slik være budbringeren om nye og bedre tider for dem som fulgte NS og dets løfter om at man var et rike, men at man skulle bli et folk.

Et annet symbol med røtter tilbake til bronsealderen var partiets hilsen "heil og sæl". Forbindelseslinjene tilbake til fortiden ble opprettholdt ved å vise til helleristninger som var mer enn "2500 år gamle" og som viste ulike skikkelser som hilste med den fremstrakte høyre hånds hilsen. I motsetning til den moderne tids hilsen hvor en svingte med hatten, mente NS at "heil og sæl" var en norsk hilsen tuftet på rotnorske

tradisjoner.

Fig.4: Hellemaling ved Nisservand i Telemark med "heil og sæl"-figur.

Imidlertid var ikke partiets bruk av "heil og sæl" noe nytt. Allerede i 1916 hadde den norske dikteren Olav Aukrust gjort bruk av "heil og sæl" som avslutning på diktet Viljen. For partiet var det viktig å distansere seg fra mer sørligere regimers bruk av den samme hilsen ved å peke på at den hadde røtter tilbake til fortiden.

På samme måte som en hevdet at bronsealderens ristninger bar vitnesbyrd om det rotnorske og ekte, var menneskesynet tuftet på en ide om at bronsealderens mennesker, representert ved den fremrykkende bondebefolkningen, var det opprinnelige norske. NS mente at den norske bonden hadde spesielle egenskaper hva angikk levemåte og

nasjonal egenart. Bondebefolkningen var her bærere av holdninger som det moderne industrisamfunnet hadde søkt å undergrave. Med industrien og storbyen, med klassekamp og kapitalisme kom en ny måte å forholde seg til virkeligheten på som brøt med de holdningene som bonden var en

Fig.5: NS' partihilsen og solkorssymbolet.

målbærer av. Den originale, norrøne kultur ble avløst av "fremmed innflytelse" i form av kapitalisme og "jøde-bolsjevisme". Denne "fremmede innflytelsen", representert ved jøder og andre "fremmede elementer" i befolkningen, var et av flere i en nedbrytning av det nasjonale grunnlaget som NS mente å være bærere av. Ikke bare var denne innflytelsen bringere av "negerdans", umoral, lovløshet og en hang til ulike seksuelle perversjoner. NS så på storbyen som en syk tilstand i den menneskelige tilværelse. Den eneste kuren var å se bakover i tid for å finne det sinnelag som kunne hjelpe samtidens samfunn i fremtiden.

Rent ideologisk forsøkte NS å vende samfunnet tilbake til de verdier og holdninger som den gamle norske bondestanden var representanter for. Det var ikke et nei til nye tanker eller å utelate moderne impulser. Man måtte ta opp de gamle tankene og idealene fra fortiden og skape det nye samfunnet på norrøn grunn. Med bruken av fortidens symboler forsøkte partiet å vekke til live den nasjonale egenarten. På samme tid skulle bruken av fortidige symboler tjene til å erstatte de unasjonale symboler som

det "forgiftede" samfunnet benyttet seg av. I et slikt perspektiv finner vi en bredere forståelse for hvorfor NS var en slik ivrig forkjemper for å bruke bronsealderens symboler og uttrykk for å skape tiltro til sin ideologi.

Jernalder med hovedvekt på vikingetid

Fremfor alt ble NS' bruk av fortiden klarest uttrykt ved den bruk av jernalderen som partiet benyttet seg av. På lik linje med bronsealderen hentet man fra jernalderen ulike eksempler på det ur-norske nasjonale sinnelaget som datidens mennesker var representanter for. Sammen med et menneskesyn som forfektet det norrøn-germanske kom også avbildninger av sverd og skjold fra vikingetiden. I tillegg kom plakater som uttrykte hjelm og klesstil fra jernalderen som NS betraktet som stolteste epoken i norsk historie. Med i denne betraktningen, hører tegningene av vikingskips-stevnene. De symboliserte utferd- og ekspansjonstrangen, den norrøne krigeren og ønsket om at nordmenn igjen skulle ta opp dydene fra denne tiden.

Fig.6: Vikingen i NS-propaganda.

Fig.8: Den moderne frontkjemper i vikingebåt.

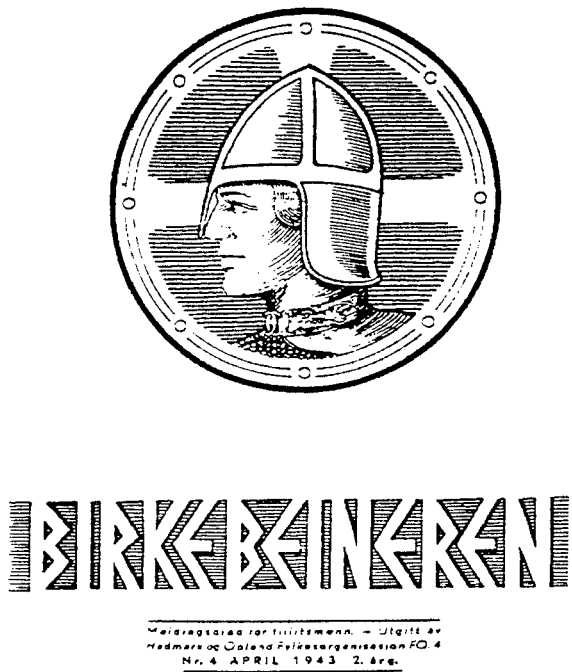

Fig.7: Birkebeineren i NS propaganda.

Fig.9: Fortiden og den nasjonalsosialistiske samtid.

Disse avbildningene tok oftest form av illustrasjoner på plakater som bar bud om partiets ulike arrangementer og stevner. Før krigen kom illustrasjonene i liten grad til å influeres av andre fortidige symboler enn bruken av solkorset. Under krigen skulle det offentlige rom bli oversvømmet av partiets plakater som nær alle hadde et eller symboler fra fortiden. Særlig kom praksisen med å benytte seg av fortiden rent illustratisk til å øke etter som krigen varte.

Dette kan ha hatt sammenheng med at NS anså det som viktig overfor den tyske okkupasjonsmakten å bevisst spille på det norske. Den tyske holdningen overfor NS kom i stor grad til å bære preg av nedlatenhet. Hitler og hans menn mente at Norge var en uløselig del av Det Storgermanske Riket.

Etter det tyske angrepet på Sovjetunionen i junidagene 1941, kom vervingen av norske frivillige til å stå sentralt i NS' propaganda. Plakatene med motiver fra jernalderen viser gjerne med all tydelighet hvilken retning NS mente at de ulike felttogene skulle gå.

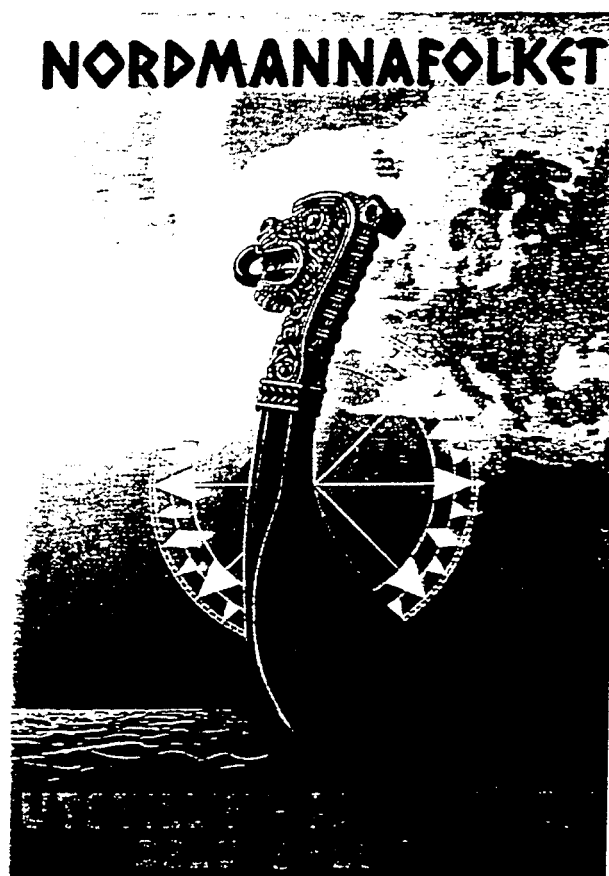

Fig.10: Et forvarsel om at NS ønsket å ta tilbake de tidligere kolonier?

Fig.11: På samme måte som vikingene dro seiersrikt mot øst, ønsket NS å gjøre det samme.

Særlig var tilknytningen til vikingetidens norske utferdstrang klar. Med bildet av den gamle norske storhetsperiode på minnet, skulle også de norske frivillige gå i fedrenes spor.

Fig. 12: Verveplakat for Skiløperbataljonen.

Kampen mot bolsjevismen kom slik til å bli en kamp om de verdier og holdninger man mente hadde skadet landet. På den ene siden hadde man den innenlandske faren som hadde brutt ned store deler av det nasjonale sinnelaget. På den andre siden hadde man nå en dødsfiende i øst som representerte alt som NS kjempet mot. Slik sett kom også symbolikken i

plakatene til å dreie seg om en ideologisk kamp mot den indre- og den ytre fare.

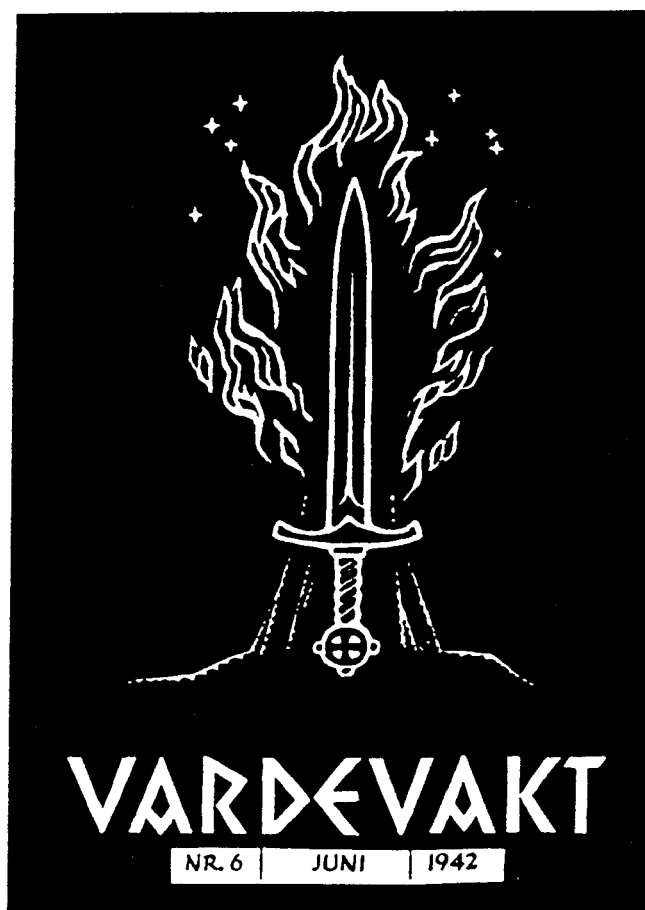

Fig. 13: Vardevakt mot den indre fare.

Fig.14: Frontkjemperne stod i mot den ytre fare.

Konklusjon

Jeg har i denne artikkelen vist hvordan forhistoriske symboler og fortolkning av arkeologiske data ble benyttet av NS i deres politiske virke. Fra steinalder til vikingetid ble forhistorien omdannet til å passe inn i partiets ideologi og samtiden sin.

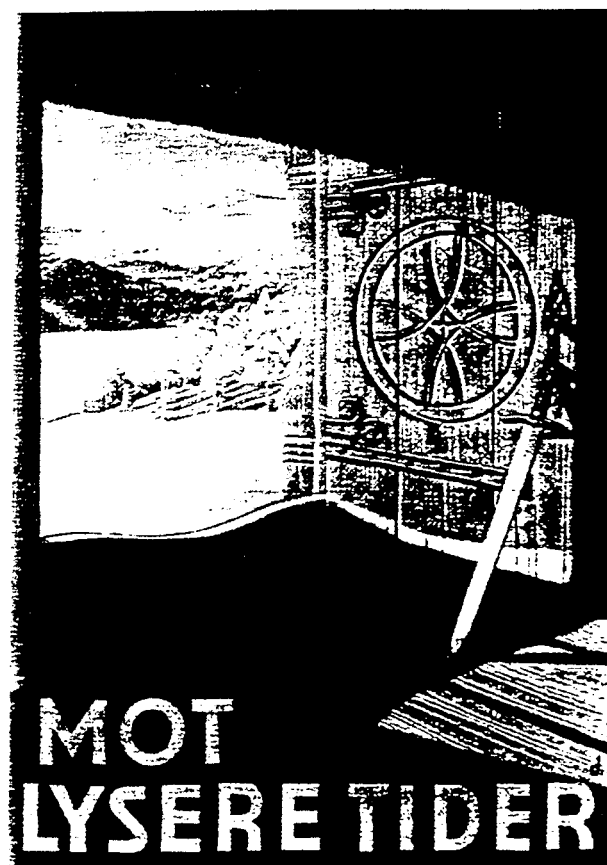

Fig.15: "Mot lysere tider" ble laget i årskiftet 1943 - 44 på en tid da krigslykken hadde snudd mot Tyskland og NS' Norgesvelde.

Kilder

Anbefalt litteratur når det gjelder bruken av fortid innen Nasjonal Samling er Lise Nordenborg Myhres magistergradsavhandling i arkeologi "Arkeologi og politikk" (Oslo 1994), samt Arne Håkon Thomassens hovedfagsavhandling i arkeologi "Nazisme og holdninger til fortiden" (Tromsø 1996). For en generell oversikt over Quisling og hans parti vises til H. F. Dahls 2-binds biografi om Quisling.

x

Alle plakatillustrasjoner (fig. 1, 2, 6, 8-12 og 14-15) er hentet fra T. B.

Jensen & H. F. Dahl (1988) "Parti og plakat. NS 1933-1945". Fig. 3 er fra Kristen Lindøes "Soga Fortel" (Oslo 1942). Fig. 4 er fra Kristen Lindøes "Våre gamle nasjonale symboler" (Oslo 1945). Fig. 5 er forsiden til en oversikt over NS' program (Oslo 1941). Fig. 7 er forsiden til meldingsbladet for NS' tillitsmenn i Hedmark og Oppland fylkesorganisasjon (utgitt 1943). Fig. 13 er forsiden til NSUF, Nasjonal Samlings Ungdomsfylking *'s fylkesmannsorgan* (Oslo 1942).

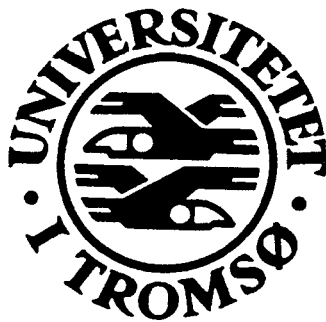
Til Østring!

Håper at denne kan bidra til din
Arkeologiske interesse.

Arne Håkon

NAZISME OG HOLDNINGER TIL FORTIDEN ET NORSK PERSPEKTIV

Liesnes på
20NR
10501

ARNE HÅKON THOMASSEN

HOVEDFAGSAVHANDLING I ARKEOLOGI
UNIVERSITETET I TROMSØ
VÅREN 1996

Forord:

Jo-Ho!

Etter å ha tumlet rundt med oppgaven i lengre tid har forløsningen kommet. Produktet kunne dog ikke blitt hva det var uten at jeg hadde noen gode hjelpere som ydet verdifull assistanse i form av råd og dåd. Veilederen min gjennom hele denne tiden har vært Olav Sverre Johansen. Utenom det faglige aspektet har han bidratt til å gjøre oppgaven leselig for alle de som ikke liker ord som "lattermildt", "for forkastelige" og andre morsomme ordsammensetninger. Bjørnar Olsen fortjener omtale fordi han er som han er!

Oppgaven hadde neppe sett dagens lys uten den velvilje som jeg har blitt møtt med ved mine besøk på INO. Anders og Ralph var overbærende nok med en ung "masekopp" fra nord, og lot meg notere opplysninger i vilden sky. Selvom teen til tider var kald, varmet mottakelsen jeg fikk desto mer! Bjørn Ø. har vært til uvurderlig hjelp, arkeologiinteressert som han er. Knut B., og hans hyggelige kone Kirsten, gav meg gode hvilestunder under min tildels animerte flakking på Østlandet. En spesiell takk går til Aage N: I løpet av den tiden jeg har kjent han har han til stadighet sendt meg interessante trykksaker. Uten han hadde litteraturlisten sett heller slunken ut!

I Tromsø sender jeg en varm takk til smådamene ved Avdelingsbiblioteket-HSJ for deres beundringsverdige hjelpsomhet i alle sammenhenger. Særlig vil jeg rette en takk til Karoline Brattli som hjalp meg til rette under mine første "jaktår" i bokhyllene.

Samtalene med Povl Simonsen, Gerd Stamsø Munch og Jens Storm Munch har gitt meg interessante opplysninger om en svunnen tid. Martinus Asgeir Hauglid har i like stor grad gitt meg gode opplevelser av faglig og ikke-faglig karakter. Jeg vil takke dem alle for å ha delt noe av sin visdom med meg.

Sist men ikke minst sender jeg en varm takk til mine foreldre og søstre. Det har vært godt å ha en trygg havn å søke nødly i når det stormet som verst! Min havn de senere år har vært Elisabeth og Esther som trofast har sagt til meg at tro kan flytte fjell!

DOMO ARIGATO!

Arne Håkon Thomassen - Breivika, natt til 10. mars 1996.

+ 121 sider.